

Kommentar till Mikael Erikssons inträdesanförande i KKrVAHT

av Ingolf Kiesow

ERIKSSONS ANFÖRANDE VAR mycket klarläggande och belysande. Ämnet är angeläget och svärgenomträngligt, liksom mycken annan EU-materia, som tenderar att hanteras utan att kunna följas ens av experter på området utan egna kanaler till korridorer-na i Bryssel.

Jag delar åsikten att ”avsäkerhetisering” är en viktig aspekt, alltså den process varmed aktörerna själva söker avdramatisera påstådda hotbilder för att i stället föra ned beslutsnivån och minska konfliktrisen. Samtidigt vill jag fokusera på frågan varför det är så frestande för politiker och myndighetsutövare att göra motsatsen i energisammanhang, det som kallas för att ”säkerhetisera” en fråga. Som exempel vill jag anföra EU:s Energy Charter, Arktis och Peak-Oil-teorierna.

Det var en framgång för EU att man 1994 kunde ingå ett avtal mellan 51 stater om att tillämpa principer för energihandel som hade nedlagts 1991 i EU:s så kallade Energy Charter. EU:s viktigaste partner i energisammanhang fanns med i den krets av stater som undertecknade avtalet, bl a Ryssland och Japan. Även andra viktiga länder deltar i arbetet på tillämpningen av avtalet i egenskap av observatörer, såsom USA och Kina samt åtskilliga olje- och gasexporterande länder, som är viktiga för EU. The Energy Charter innehåller bl a

principer om fri handel, fri konkurrens och fri tillgång till kapital.

Kina har dock reserverat sig mot vissa viktiga principer och vill inte avstå från sin politik att äga olja och gas redan vid källan, d v s köpa upp nya utvinningsfält så fort de blir tillgängliga i andra länder. Den politiken minskar marknadens omfång för de traditionella oljebolagen i västländerna. Ett oljebolag kan inte konkurrera med en stat, som kan erbjuda bistånd, billiga vapen och mycket långa och billiga krediter. Det tenderar att bli ett problem. Mindre åtkomst till tillgångar på olja och gas skapar knapphet på marknaden, höjer prisnivån och skärper konkurrensen. Indien har inte heller velat ansluta sig ens som observatör och driver en likartad inköpspolitik för olje- och gasfält, endast med mindre framgång p g a mindre resurser än Kina. Indiska företag får statlig uppbackning och därmed förmåga att konkurrera ut västländska bolag, som inte är statsägda och inte backas upp av sitt lands regering. Indien och Kina är de två länder som bedöms öka sina inköp av olja och gas mest i världen. Hur man i Indien och Kina motiverar sin politik påminner om klassiska ”säkerhetiserings”-resonemang.

Vad gäller Arktis är det sant att läget är avspänt. Parterna i Arktis har lyckats med att låta långsiktiga intressen styra sitt

handlande och ingått de avtal som har behövts för att neutralisera de besvärliga frågorna om gränsdragningar i haven. Likväl finns det en fråga som bör ägnas fortsatt uppmärksamhet, nämligen följderna av Grönlands sannolikt snart kommande självständighet. Det finns bara drygt 50 000 grönlänningar, och landet har en oerfaren administration. Problemet, som samtidigt är en välsignelse för grönlänningarna, är att när isen smälter bort på den globala uppvärmningen friläggas stora fyndigheter av olja och naturgas, liksom av sällsynta så kallade jordmetaller av ett slag som annars bara finns i Kina i sådan omfattning att det lönar sig att bryta dem. De metallerna behövs bl a för framställning av solpaneler och kontaktorer i vindkraftverk, liksom pekskärmar till datorer. Lagstiftning om sådana tillgångar i både USA och Kina visar hur man tänker i rena säkerhetiseringstermer om dessa mineraler. Frågan är hur Grönland kommer att kunna hävda sina intressen mot intressen i Kina, USA, Canada och för den delen också Europa utan att ha stöd från något annat land.

En annan och mera grundläggande fråga utgör de så kallade Peak Oil-teorierna. Det var Kinas energikris 2003, som inledde utvecklingen i riktning mot en säljarens marknad. Det uppstod en akut kris i försörjningen med kol. Kina måste plötsligt importera stora mängder olja för att ersätta uteblivna kolleveranser, samtidigt som Indien hade nått en brytpunkt och behövde nya mängder olja från världsmarknaden.

Världsmarknadspriset på olja, som hade legat vid 16-17 dollar per fat i slutet av 1900-talet gick nu upp till över 32 dollar per fat. Det gav i sin tur ny fart åt debatterna om Peak Oil, som hade pågått flera år men nu fick vind i seglen. Anhängarna av den teorin är mestadels vetenskapsmän

världen runt, vilka vill varna för att det inte går att pumpa upp olja utan att reserverna minskar och att produktionsnivån därför med nödvändighet kommer att gå ned, när en brytpunkt nås mellan kurvorna för stigande efterfrågan och stagnerande och så småningom fallande produktion. Det problemet leder till tal om extraordinära åtgärder, d v s säkerhetiseringstendenser

Problemet blir allvarligt genom att oljan har unika egenskaper. Olja går lätt att transportera och innehåller mera energi per transporterad enhet än någon annan känd materia. Ingen annan råvara kan ersätta olja i transportsammanhang. Det går inte att flyga flygplan på batterier (även om man göra det med modellflygplan). Det gör oljan särdeles begärlig för militära ändamål, och det finns flera exempel i historien på att krig har startas av länder som vill säkra tillgången på olja för sina militära styrkor. Tyskland behövde mera olja än vad som kunde erhållas från Rumänien, och det var ett av skälen till att Hitler öppnade den andra fronten under det andra världskriget genom att inleda Operation Barbarossa och låta den ena ”kniptångsarmen” tåga mot Baku. Amerikanerna kan dra sig till minnes att det var det egna landets oljeblockad mot Japan, som utlöste anfallet mot Pearl Harbor. På senare tid kan vi erinra oss hur konkurrens om oljetillgångarna utlöste Iraks anfall mot Kuwait.

I USA har man större fokusering på militära frågeställningar än i Europa och det förklarar att man där talar mera om olja i samband med sin externa energipolitik, medan man i Europa mest talar om naturgasbehoven och det alltför stora beroendet av Ryssland. Eftersom naturgas huvudsakligen har civila användningsområden blir tendensen till säkerhetisering av den externa energipolitiken trots allt mindre fram-

trädande i Europa än i USA. Här finns en viss brist på samsyn.

Problemet verkar bli permanent. Oljepriset ligger idag kring 110 dollar per fat, och från OPEC-håll får man höra att priset behöver ligga på minst 70-80 dollar per fat för att investeringsnivån skall kunna möta kommande efterfrågan, även om oron i Mellanöstern och Nordafrika skulle lägga sig. Det sägs att de västerländska oljebolagen måste söka sig till mera svårtillgängliga fält, som innehåller oljesand och tjära eller som ligger djupt under havet. Utvinningskostnaderna blir högre. Det perspektivet leder till nollsummetänkande,

och det leder i sin tur till att säkerhetisering framstår som frestande för en politiker. Det finns anledning att anstränga sig för att undvika eller/och motverka en sådan utveckling i det internationella umgänget. Det lär ställa nya krav på internationell samverkan, och EU får en viktig roll att spela.

Författaren är ambassadör och ledamot av KKrVA.